

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ ÎN ȘCOALĂ

Modernizarea învățământului în Republica Moldova este determinată social și se vrea, prin definiție, prospectivă și trebuie să antreneze, în procesul educațional, noutățile create de actualul cadru valoric: cultură, științe, performanțe umaneș.a. Aceste caracteristici direcționează noua viziune asupra curriculumului la limba și literatură română.

Astfel, scopul central al studierii limbii și literaturii române este, în fond, formarea unor elevi capabili de a se încadra active în domeniile vieții sociale, de a se familiariza cu valorile umane și culturale, ceea ce ar asigura viabilitatea unei societăți deschise. Formarea integral și armonioasă a unei personalități autonome și creative, utile societății, trebuie să se producă în temeiul unei dezvoltări continue a competențelor de comunicare activă, lectură și scriere; a educației intelectuale, estetice, profesionale, tehnologice, moral-civice ș.a.

Aceasta i-ar asigura tânărului în formare stabilirea conștientizată a relațiilor cotidiene și încadrarea socio-culturală conform abilității de asociere și armonizare a valorilor general-umane cu cele specific naționale. Gradul de intelectualitate și cultură a omului se judecă după capacitatea acestuia de a înțelege, a depozita, a păstrași a recepta în permanență nu numai valorile culturii poporului din care face parte ca etnie, ci și valorile culturii altor popoare, mai ales ale culturii în care se integrează individual ca activitate și realizare socio-economică.

Studierea limbii și literaturii române în școală este un proces complex și de durată, reglementat în documentele elaborate de (Consiliul Național pentru Curriculum) și se subordonează **finalităților** pentru fiecare nivel de învățământ – primar, gimnazial, liceal – dar și **obiectivelor** ciclurilor curriculare, acestea toate derivând din **idealul educațional**, așa cum este formulat în Legea învățământului: *dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, formarea personalității autonome și creative.*

Curriculumul actual de limba și literatura română propune trecerea de la centrarea pe conținuturi, la centrarea pe competențe, adică pe elev, pe ceea ce poate să facă elevul, aspectele formative ale procesului didactic devenind, în felul acesta, preponderente. În ceea ce privește **paradigma în jurul căreia se structurează disciplina limba și literatura română**, atât în gimnaziu, cât și în liceu, ea se bazează pe „**modelul comunicativ-funcțional**” care, ținând cont de nevoile personale și sociale ale elevilor, urmărește formarea competenței de comunicare prin dezvoltarea celor **patru deprinderi integratoare**:

1. *înțelegerea după auz;*
2. *vorbirea;*
3. *lectura;*

4. scrierea.

Școala are ca prioritate **studierea limbii române ca mijloc de comunicare interumană** și ca demers de **cunoaștere a identității noastre spirituale și culturale**.

Obiectivele generale ale studierii limbii și literaturii române în învățământul obligatoriu se structurează pe trei dimensiuni:

I. Practica rațională și funcțională a limbii. Elevul trebuie:

- să cunoască normele și modelele de structurare a formelor de comunicare orală și scrisă, implicit, să înțeleagă structura și funcționarea limbii literare ca sistem unitar în permanentă devenire și ca ansamblu al elementelor de construcție a comunicării;
- să-și activeze cunoștințele de limbă pentru a percepe și a realiza fapte de comunicare, orală și scrisă, adaptându-se dinamic și eficient la strategiile și regulile interacțiunii sociale;
- să exprime în mod original, într-o formă accesibilă, clară și armonioasă propriile idei, judecăți și opinii;

II. Formarea unor reprezentări culturale, precum și a unui univers afectiv și atitudinal coerent. Elevul trebuie:

- să înțeleagă semnificația limbii literare române în conturarea identității naționale și integrarea acesteia în contextul culturii universale;
- să interiorizeze, prin contactul cu texte elaborate în diverse stiluri funcționale, valorile culturale naționale și universale, vehiculate prin limba literară, ca premisă a propriei dezvoltări intelectuale, afective și morale;
- să-și structureze un sistem axiologic coerent, fundament al formării unei personalități autonome și independente, integrate dinamic în societate;
- să stăpânească principalele modalități de înțelegere și interpretare a unor texte, redactate în diverse situații de comunicare și în diversele stiluri funcționale ale limbii române;

III. Formarea unor deprinderi de muncă intelectuală. Ar trebui ca elevul să fie capabil:

- să-și însușească strategiile (metodele și tehnicile) de studiu și de activitate independentă;
- să-și strângă o conduită autonomă în selectarea, organizarea și utilizarea informației;
- să-și activeze și să-și dezvolte, în mod apropiat, operațiile gândirii creative.

Realizarea acestor obiective, în perioada școlarității obligatorii, va conduce la structurarea **competenței de comunicare orală și scrisă**, în situații și contexte variate, necesare, printre altele, continuării studiilor în etapa liceului.

Scopul studierii limbii și literaturii române în perioada școlarității obligatorii este acela de a forma **un tânăr cu o cultură comunicatională și literară** de bază, *capabil să înțeleagă lumea, să comunice și să interacționeze cu semenii, să-și utilizeze în mod creativ capacitățile proprii pentru rezolvarea unor probleme concrete de viață cotidiană, să poată*

continua, în orice fază a existenței sale, procesul de învățare, să fie sensibil la frumosul din natură și la cel creat de om.

Disciplina Limba și Literatura Română are un statut oficial, instituționalizat asigurând dobândirea de practici raționale și funcționale ale limbii, formarea unor reprezentări culturale și a unui univers afectiv și atitudinal coerent la elevi, dar și formarea unor deprinderi de muncă intelectuală. Programele pentru clasele gimnaziale cuprind trei domenii specifice: literatura, limbă, comunicare –în timp ce programele de liceu sunt structurate pe două domenii: literatură, limbă și comunicare, dar și concepte operaționale – însă se studiază integrat. Obiectivul final al studierii limbii și literaturii române în școală este de a forma utilizatori/vorbitori de limba română –folosită atât mijloc de comunicare, cât și ca modalitate de cunoaștere.

Modelul disciplinei Limba și literatura română – Modelul Comunicativ Funcțional

Modelul comunicativ funcțional se bazează pe dezvoltarea celor patru deprinderi fundamentale care interacționează în procesul comunicării:

1. *înțelegerea după auz;*
2. *lectura;*
3. *vorbirea;*
4. *scrierea.*

Disciplina Limba și literatura română cuprinde, în programe /curriculum la disciplină, trei domenii specifice: **Limbă, Literatură și Comunicare**. Aceste trei domenii nu sunt insulare, atâta vreme cât profesorul, în demersul său de abordare a disciplinei la clasă, trebuie să găsească punctele de legătură, conexiunile care permit **o predare integrată**.

Literatura (care cuprinde atât *texte literare*, cât și *texte nonliterare*) oferă domeniilor limbă și comunicare un material divers sub aspect **textual** (modalități de structurare a textului, tipuri textuale diferite: narativ, descriptiv, dialogat, argumentativ, expozitiv), **lingvistic** (moduri de organizare a elementelor de construcție a comunicării la nivelul propoziției și al frazei) și **discursiv** sau situațional (adaptarea discursului unui emițător la circumstanțele situației de comunicare, tipuri diferite de interacțiuni).

Cunoașterea **Elementelor de construcție a comunicării / Limbă** oferă studiului textului literar sau nonliterar instrumente utile pentru descifrarea, analiza și interpretarea textelor (cunoștințele lexico-semantică sunt necesare în înțelegerea textului, achizițiile de morfosintaxă îi ajută pe elevi să observe, de pildă, funcționalitatea timpurilor verbale sau a indicilor de

cauzalitate și de consecuție într-o narațiune, identificarea câmpurilor semantice dintr-un text și a relațiilor dintre ele îi poate orienta spre ajungerea la semnificațiile acestuia etc.).

Și pentru domeniul **Comunicării**, achizițiile din domeniul limbii sunt la fel de importante, pentru că ele oferă acea cunoaștere a legilor de combinare și selecție a elementelor de construcție a comunicării care-l pot ajuta pe elev să comunice mai bine și mai eficient.

Oferta Comunicării pentru celelalte două domenii este: în primul rând, în viziunea programelor actuale, acesta este domeniul care le adună pe celelalte sub o pălărie /umbrelă foarte largă și într-un fel și le subordonează: ***literatura este privită și ea ca act de comunicare***, bazat pe un pact între autor și cititor (acceptăm, atunci când citim literatură că ne situăm în zona posibilului, a imaginarului și nu în cea a realului, ca atunci când citim texte științifice, jurnalistice etc.); **limba** este văzută nu ca finalitate a însușirii unor reguli sistemice, ci tocmai ca ***aplicare a achizițiilor din acest domeniu în receptarea sau în producerea mesajelor***. Apoi, comunicarea este nu doar un domeniu de conținuturi, în care elevii învață cum se realizează un *monolog*, un *dialog*, o *dezbateră*, un *eseu* etc., ci și un *mijloc de învățare*, folosit de toate disciplinele școlare (ei aplică, deci, strategiile învățate în domeniul comunicării nu doar pentru a discuta un text sau pentru a înțelege anumite probleme de limbă, ci în orice altă disciplină pe care o studiază în școală).

Așadar, oferta comunicării poate fi analizată pe trei paliere distincte:

- a) *Structurează pe alte principii domeniul disciplinei limba și literatura română, înglobând limba și literatura;*
- b) *Se regăsește și în alte discipline ca mijloc al învățării;*
- c) *Deschide școala spre viață, spre realitate, oferindu-le elevilor competențe și cunoștințe pe care le pot aplica în experiența lor cotidiană prezentă și viitoare.*

Paradigma/ Modelul Comunicativ-Funcțională schimbă în mod fundamental anumite accente în cadrul disciplinei noastre:

- **Literatura** nu mai este un domeniu static, în care elevii studiază despre texte, ci devine un domeniu dinamic, în care literatura nu înseamnă doar cunoaștere, ci și comunicare.

Aceasta presupune schimbarea accentului dinspre produs (opera literară), spre **proces (lectura operei)** și intrarea receptorului într-un dialog deschis cu textul, pe care-l interoghează și căruia îi oferă răspunsuri personale. Pe de altă parte, și domeniul limbii capătă o altă dimensiune, prin faptul că nu învățarea regulilor gramaticale este prioritară, ci felul în care elevii pot aplica cele învățate în propria comunicare (în receptarea și producerea mesajelor); tocmai de aceea acest domeniu se numește, în programele de gimnaziu "*elemente de construcție a comunicării*".

Cu alte cuvinte, nu este vorba de o renunțare la studiul descriptiv al domeniului limbii, ci de o reorientare a finalității acestui studiu.

Finalitățile studiului limbii și literaturii române

Modelul comunicativ-funcțional impune ca finalitățile disciplinei să fie centrate pe comunicare. Toate competențele specifice ale programelor de gimnaziu derivă din cele patru obiective-cadru, corespunzătoare deprinderilor integratoare.

Elevii vor fi încurajați să învețe să transfere achizițiile teoretice din domeniul limbii în practica comunicării curente, astfel încât să știe să comunice, să poată înțelege și să interpreteze texte diverse, să poată gândi autonom.

În **Gimnaziu**, ponderea importantă o constituie de aceea tocmai **studiul limbii** (al *Elementelor de construcție a comunicării*, așa cum e denumit acest domeniu în programă), în sensul precizat mai sus, al *formării competențelor de comunicare (receptare și producere)* a unor mesaje diverse. Celelalte domenii ale disciplinei sunt **Literatura** (domeniul fiind numit **Lectura**, tocmai pentru a orienta demersurile profesorilor spre *procesul dinamic al receptării textelor*) și **Comunicarea (Practicarea rațională a limbii: tipuri de comunicare**, domeniu concretizat în conținuturi diverse ce presupun comunicarea orală și scrisă). Din asumarea acestui model, rezultă o reechilibrare a ponderii acordate comunicării orale față de comunicarea scrisă în cadrul activităților didactice dedicate disciplinei Limba și literatură.

Liceu continuă, într-un fel, linia de abordare a disciplinei în gimnaziu, dar cu **o mai mare deschidere spre cultivarea unor „valori și atitudini”**:

- *Cultivarea interesului pentru lectură și a plăcerii de a citi, a gustului estetic în domeniul literaturii;*
- *Stimularea gândirii autonome, reflexive și critice în raport cu diversele mesaje receptate;*
- *Formarea unor reprezentări culturale privind evoluția și valorile literaturii române;*
- *Cultivarea unei atitudini pozitive față de comunicare și a încrederii în propriile abilități de comunicare;*
- *Abordarea flexibilă și tolerantă a opiniilor și a argumentelor celorlalți;*
- *Cultivarea unei atitudini pozitive față de limba maternă și recunoașterea rolului acesteia pentru dezvoltarea personală și îmbogățirea orizontului cultural;*
- *Dezvoltarea interesului față de comunicarea interculturală.*

Competențele generale, pe care programa de liceu le conține, accentuează caracterul formativ al învățării, o îmbinare a folosirii instrumentelor de lucru cu textul studiului descriptiv al literaturii române.

Dominantele ariilor curriculare și ale obiectelor de studiu - sunt precizate aceste

“dominante “ pentru aria curriculara Limba si comunicare din care face parte si disciplina Limba si literatura romana:

- fundamentarea pe modelul comunicativ-functional,destinat structurarii capacitatilor de comunicare sociala;
- vehicularea unei culturi adaptate la realitatile societatii contemporane;
- constientizarea identitatii nationale ca premisa a dialogului intercultural sia integrarii europene.

Scopul studierii limbii si literaturii romane in perioada invatamintului obligatoriu:acela *de a forma un tanar cu o cultura comunicationala si literara de baza, capabil sa inteleagalumeta din jurul sau , sa comunice si sa interactioneze cu semenii,sa se integreze efectiv in contextual viitorului parcurs scolar, respectiv profesional,sa-si utilizeze in mod eficient si creativ capacitatile proprii pentru rezolvarea unor probleme concrete de viata cotidiana, sa poata continua, in orice faza a existentei sale, procesul de invatare,sensibil la frumosul din natura si la cel creat de om.*

Se propune,apoi, un nou model de studiere a limbii si literaturii romane - „comunicativ- functional” - care sa –l inlocuiasca pe cel “traditional”, compartimentat artificial in “limba” si “literatura”.

Modificările operate în noul curriculum pot fi sintetizate drept un transfer dinspre „descriptiv către funcțional”, dinspre studiul cronologic al literaturii române înspre cum se citește literatură, dinspre studiul descriptiv al limbii spre folosirea ei în comunicare.

Comparandu-se cele doua tipuri de curriculum, se evidentiaza noutatea si valentele formative ale noului model :

- comunicarea este un domeniu complex care inglobeaza procesele de receptare a mesajului oral si a celui scris;
- definirea domeniilor disciplinei exclusiv in termini de capacitati;
- prezentarea comunicarii in calitatea sa de componenta umana fundamentala,acoperind deprinderi de receptare si de exprimare orala,respectiv scrisa
- reechilibrarea ponderii acordate exprimarii orale fata de cea scrisa, precum si proceselor de producere a unor mesaje proprii fata de cele dereceptare a mesajelor;
- centrarea obiectivelor pe formarea de capacitati proprii folosirii limbii in contexte concrete de comunicare;
- structurarea programei pe baza unor obiective cadru si de referinta sintetice care sa surprinda, in progresie, ceea ce este esential in activitatea de invatare;
- sugerarea unor continuturi orientative pentru a incuraja creativitatea si libertatea de alegere a elevului;

- flexibilitate în adaptarea conținuturilor la nivelul de dezvoltare al elevului;
- conectarea studiului limbii la realitățile cotidiene;
- punerea accentului pe învățarea procedurală, pe structurarea unor strategii și proceduri proprii de rezolvare de probleme, de explorare și investigare, activității comunicative.

Programele școlare pentru gimnaziu și liceu formulează obiective cadru și de referință / competente generale și specifice, precum și un set de “valori și atitudini” care să conducă la conturarea finalității studiului limbii și literaturii române în școală: formarea competenței de comunicare și a celei culturale, ceea ce presupune asimilarea de cunoștințe, formarea de capacități și dezvoltarea unui ansamblu de “variabile interne”: atitudini, valori, sentimente, emoții, motivații etc..

Impunerea modelului comunicativ-funcțional a însemnat și o sincronizare cu tendințele care s-au manifestat, în ultimele decenii ale secolului trecut - mai precis în deceniile opt și nouă - în didactica limbilor. Această reorientare a studiului “maternei” spre un tipar nou a fost determinată de un **current inovator** care dorea eliminarea “tiparului clasic rigid”, **plasarea elevului în centrul activității didactice, abordarea limbii ca instrument de comunicare și în spațiul extrașcolar diversificarea strategiilor active-participative** etc.

Se impun următoarele concluzii:

Modelul comunicativ-funcțional este centrat pe formarea competenței de comunicare și a competenței culturale și vizează:

- în plan **pedagogic** – constituirea unui cadru de învățare capabil să acorde un spațiu larg inițiativei elevului;
- în plan **psihologic** – generalizarea unei practice “motivate și funcționale” a limbii și literaturii;
- în plan **lingvistic** – „deschiderea studiului limbii spre aspecte interactive și sociale”;
- în plan **cultural** – „extinderea domeniului literaturii spre literatura de frontieră și contemporaneitate și extinderea problematicii textului în zona nonliteralului”.